

3. «Евакуація» кримських музеїв на територію рф буде воєнним злочином. *МКІП*. 15 жовтня 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7903.html> (дата доступу: 24.02.2023)
4. Кот С. І. Проблеми захисту культурних цінностей на окупованих територіях Криму та м. Севастополя. *Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації: Матеріали Круглого столу «Історико-культурний та науковий потенціал Півдня та Сходу України в умовах окупації та воєнних дій: загрози, втрати, перспективи збереження та відновлення»*; м. Київ, 12 листопада 2015 р. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 90 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Музейний фонд України» від 20 липня 2000 р. N 1147. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2000-%D0%BF#Text> (дата доступу: 24.02.2023)
6. Рада ухвалила закон про збереження культурних цінностей у музеях Донбасу та Криму. *Укрінформ*. 14 січня 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2855828-rada-uhvalila-zakon-pro-zberezenna-kulturnih-cinnostej-u-muzeah-donbasu-ta-krimu.html> (дата доступу: 24.02.2023)
7. Україні потрібен Реєстр втрачених культурних цінностей — МКМС. *Укрінформ*. 4 січня 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2849966-ukraini-potriben-reestr-vtraceni-kulturnih-cinnostej-mkms.html> (дата доступу: 24.02.2023)

Алла Якуніна

кандидат історичних наук, доцент
(Дніпровський державний технічний
університет, м. Кам'янське
Дніпропетровської обл.)

ТРАНСФОРМАЦІЯ АРБІТРАЖНИХ ІНСТИТУТІВ

Традиційно, захист порушених прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання здійснюється спеціалізованими судами, які організовуються і фінансуються державою. Але сьогоденне правосуддя при багатьох очевидних перевагах має і ряд недоліків: велика завантаженість судів, тривалість і складність судочинства, значні судові витрати. В результаті чого все більшої популярності набирають альтернативні способи вирішення міжнародних господарських спорів. Найбільш популярним органом, з провадження такої діяльності на даний момент є Міжнародний комерційний арбітражний суд. Одним із найдосвідченіших арбітражних інститутів східноєвропейського регіону є Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-Промисловій палаті України.

Досліджуючи тему господарського спору існує необхідність визначення природи відносин, щодо яких виникає спір. Відповідно до ч.1 ст.3 Господарського кодексу (далі – ГК) України «господарською є діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність» [3].

Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» під поняттям господарська діяльність розуміється «будь-яка діяльність, в тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних та нематеріальних благ, що виступають у формі товару» (ч.3 ст. 1) [1].

Законодавець під терміном господарська діяльність, не дивлячись на відсутність єдиного однакового визначення, має на увазі таку діяльність суб'єктів господарювання, яка в кінцевому результаті набуває постаті товарів або послуг, що мають чіткий вартісний характер. Також можна говорити про те, що звісно не вся, але переважна частина господарської діяльності здійснюється з комерційною метою, тобто з метою одержання прибутку. Комерційна господарська діяльність іншими словами також називається підприємництвом.

В процесі здійснення будь-якої господарської діяльності, як уже було зазначено, можуть виникнути спори між суб'єктами господарської діяльності з різних причин. Такі спори враховуючи характер правовідносин, найчастіше є господарськими. На жаль, чинне законодавство не містить дефініції господарського спору. А тому, виходячи з відсутності прямого визначення законодавцем цього поняття доцільним є звернутись за таким визначенням до науковців.

О.А. Беяневич вважає: що господарський спір – правовий конфлікт, який має місце у господарських відносинах, та виникає при безпосередньому здійсненні господарської діяльності та управлінні нею, зачіпає права та обов'язки суб'єктивного характеру їх учасників [4].

Найбільш вдалим все ж видається визначення, запропоноване

Є.А. Таликіним, за яким «господарський спір – правовий конфлікт, що виникає при створенні, організації діяльності та ліквідації суб'єктів господарювання, а також в сфері здійснення та управління господарською діяльністю, з приводу взаємовиключних матеріальних суб'єктивних прав чи інтересів сторін, що може ускладнюватись за рахунок додаткових (адміністративного, податкового, земельного) елементів, і підлягає розгляду та вирішенню в порядку позовного провадження у господарському судочинстві» [5].

Хоча, щодо останнього аспекту визначення, можна заперечувати, оскільки господарський спір може бути вирішено не тільки в порядку позовного, а також в порядку наказного провадження у господарському судочинстві. Також варто звернути увагу на те, що автор вищезазначеного визначення відносить до господарських спорів, тільки такі спірні правовідносини, які вирішені в судовому порядку, не враховуючи можливості вирішення в досудовому та позасудовому порядках. Потрібно зазначити, що в процесуальному аспекті жодне з наведених визначень не містить альтернативних, а деякі не пропонують жодних, способів вирішення спорів такого характеру, можна припустити, що науковці мають на увазі традиційне вирішення спорів, тобто за допомогою держаних судів.

В рамках постійної модернізації та інтеграції правових систем особливого значення набуває система альтернативного вирішення спорів, або АВС. Найбільшим попитом в Україні із цілої системи альтернативного вирішення спорів на сьогодні користується третейське судочинство. Наукова література визнає дуалізм в понятті «третейське судочинство», оскільки третейськими судами в Україні називають як безпосередньо внутрішні третейські суди так і Міжнародний комерційний арбітраж, що працює при Торгово-Промисловій палаті України (далі МКА при ТПП).

Юридична природа третейського судочинства обумовлена між іншим і обсягом його компетенції. Так, наприклад, обов'язковою умовою визнання арбітражного суду міжнародним є право розгляду спорів з іноземним елементом (предмет позову, сторони, факти, з яких правовідносини виникли) чи ні.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» до міжнародного комерційного арбітражу можуть за угодою сторін передаватися: спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України» [2].

За змістом частини 3 пункту 2 Положення «Про Міжнародний комерційний арбітражний суд при Торгово-промисловій палаті України», зовнішньоекономічні відносини, спори з яких можуть бути передані на вирішення Міжнародного комерційного арбітражного суду, стосуються, зокрема, відносин купівлі-продажу (поставки) товарів, виконання робіт, надання послуг, обміну товарами та/чи послугами, перевезення вантажів і пасажирів, торгового представництва і посередництва, оренди (лізингу), науково-технічного обміну, обміну іншими наслідками творчої діяльності, спорудження промислових та інших об'єктів, ліцензійних операцій, інвестицій, кредитно-розрахункових операцій, страхування, спільного підприємництва та інших форм промислової і підприємницької кооперації» [2].

Аналізуючи вищенаведені положення, можна дійти висновку, що: по-перше, спори такого характеру виникають переважно у суб'єктів господарювання; а, по-друге, відносини які описані, складаються здебільшого в процесі господарювання.

Варто звернути увагу ще й на той факт, що за змістом ст.22 Господарського процесуального кодексу України, сторони мають право, з певними перерахованими обмеженнями, передати спір, який відноситься до юрисдикції господарського суду, на розгляд третейського суду, або Міжнародного комерційного арбітражу. В цей же час, Цивільний процесуальний кодекс України, передбачає статтею 21 передачу спорів, що відповідно належать до юрисдикції цивільного суду, лише до третейських судів.

Окремо пропонується уточнити поняття спору, що розглядається Міжнародним комерційним арбітражем як – правовий конфлікт, що виникає в сфері здійснення та управління зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання, з приводу взаємовиключних матеріальних суб'єктивних прав чи інтересів сторін, і підлягає розгляду та вирішенню за допомогою Міжнародного комерційного арбітражу [2].

Очевидно, що процедури розгляду господарських спорів в судовому та позасудовому порядках мають відмінності. Проте, варто зазначити, що поняття розгляду господарського спору, яке було б універсальним і для такого розгляду судом і для розгляду за допомогою альтернативних способів у науковій літературі відсутнє. Господарський процесуальний кодекс України зазначає лише в ст. 194, що «завданням розгляду справи по суті є розгляд та вирішення спору на підставі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів, а також розподіл судових витрат». Як вбачається із запропонованої статті, законодавець у цьому випадку пише про розгляд спору державним судом, проте виходячи із самої суті положення, можна зробити висновок, що розгляд господарського спору в загальному є вчинення компетентним органом процесуальних дій з метою вирішення спірних правовідносин на підставі наявних у справі матеріалів, із розподілом витрат.

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 / Відомості Верховної Ради України. № 29 ст.377 (Документ 959-ХІІ, чинний, поточна редакція від 12.01.2023, діє з 04.03.2023).

2. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24 лютого 1994 / Відомості Верховної Ради України. № 25 ст.198 (Документ 4002-ХІІ, чинний, поточна редакція від 16.11.2021).

3. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 / Відомості Верховної Ради України. № 18-22. ст.144 (Документ 436-IV, чинний, поточна редакція від 01.01.2023).

4. Беяневич Е.А. К вопросу о понятии административного иска по процессуальному праву Украины: *Иски и судебные решения : сборник статей*, 2009. 230-254 с.

5. Таликін Є.А. Формування поняття господарського спору в контексті належної господарської юрисдикції: *Форум права №1: 2014. 466-472 с.*